

Viņas dievs bija Čaikovskis

Dāvis Enģelis

**PADOMJU LATVIJAS
MUZIKOLOGU PORTRETI
LAIKABIEDRU
INESES LŪSIŅAS UN
JĀNA TORĢĀNA ACĪM**

IEVADS

Jānis Torgāns: Visas tās lietas ir sarežģītas, rakstīt par to uz papīra ir ļoti riskanti. Jo mēs ļoti bieži nezinām, ko tas cilvēks, kas kvēli un ar lielu pārliecību runā sapulcē, kur ir klāt pārstāvji no rajona komitejas un kultūras ministrijas, ko viņš patiesībā dara. Kā tas viss notiek, dieš to zina. Jārēķinās, cik tas viss ir subjektīvi.

BAHA PASAKALJA BAUSKĀ. LIJA KRASINSKA

JT: Es iestājos konservatorijā 1963. gadā, un varbūt nebūtu iestājies, ja 50. gados pie mums uz Bausku nebūtu braukusi Lija Krasinska, tolaik docente, stiepusi koferīti ar skaņuplašu atskaņotāju un tautas universitātē kultūras namā nebūtu stāstījusi mums par mūziku. Un es vēl šodien atceros, kā viņa dziedāja un piedabūja visu zāli dziedāt Baha [dominora] pasakaljas tēmu. Tas arī ir talants. Tu zini, ka latviešu cilvēks, kad viņam pasaka “nodziedi kaut ko”, viņš ieķeras krēslā un saraujas. Pie galda, tas ir cits jautājums, tas jau vairs nav latviešu cilvēks. Tā ir cita kategorija.

Inese Lūsiņa: Lija Krasinska bija ļoti temperamentīga, viņa aizrāva visus, pat par šķietami neinteresantām lietām. Viņa fantastiski spēlēja klavieres, varēja no galvas nospēlēt simfoniju fragmentus, nerunājot par klavierrepertuāru.

No viņas mēs bijājāmie, viņa bija stingra, bet ļoti daudz no sevis deva ārā un to pašu prasīja no citiem. Kad nēmām biļetes eksāmenā, viņa skatījās uz pirkstiem. Nilss Grīnfelds lojāli novērsās. Viņai gribējās, lai viss ir godīgi, nevis kāds izliferējas aiz tā, ka ir nekaunīgāks par citiem.

Bija arī tādas lietas, ko mēs nesapratām. Piemēram, mēs viņai pasniedzām puķes pēc eksāmena, un viņa pēkšņi pasaka – *ne ļubļu ja cveti* [man nepatīk puķes]. Nometa uz galda. Pēc tam viņa, protams, tās puķes savāca, bet kaut kā neiegrima aiz sajūsmas ar degunu buķetē. Viņa bija arī diezgan impulsīva, paskarba.

Ir karsta diena, pavasaris, sesija. Es sēžu lasītavā, logs vaļā, gaisa nav, pilns ar cilvē-

Lija Krasinska

kiem. Ienāk Krasinska. Pienāk pie manis, man bija gari, biezi mati, sviedri tek. Viņa saka – Inesit, jums taču ir karsti. Un pēkšņi viņa ir klāt, izvelk no somas matu saspraudes un atdod man. Kā parasti taisa copīti – kā bulciņu, bet viņa iemācīja šitā. (*rāda uz galvas*) Ir tādi pīrāgi, saucas kalcone, nu tā arī izskatās. Viņa impulsīvi man pienāca klāt, redzējama, ka mirstu no karstuma, un sataisīja man to copi. Tāda vienmēr bija viņai pašai. Man liekas, arī tas raksturo cilvēku. Šodien taču vispār nedrīkst citam cilvēkam pieskarties.

ŠIS IR MŪSU GEBELSS

JT: Akadēmijas laikos man lielākie spīdekļi bija profesors Grīnfelds, profesore Krasinska un profesore Bogatirjova. Viņa, manuprāt, ir nepelnīti aizmirsta, bet patiesībā deva visvairāk.

Es sāku strādāt – tas skan skaisti, un tas tā arī bija – PSRS Mūzikas fonda Latvijas

nodalā par mūzikas propagandas redaktoru. Mūsu direktors Alfrēds Amoliņš, iepazīstinot Maskavas viesus ar mani, vienmēr teica – *nu eto naš Gebels* [tas ir mūsu Gebelss]. Un tie, nabadziņi, nezināja kā reaģēt, jo viņiem nebija pierasts tik brīvi uzvesties. (*smejas*)

Es rakstīju visādus papīrus, un Ģederts Ramans – pasakains cilvēks, inteligēnts līdz kaula smadzenēm, no viņa mācījos – viņš neko nebakstīja ar pirkstu, bet iemācīja, kā vajag inteligēnti uzvesties, kurā vietā var inteligēnti uzvesties, kurā nav nekādas nozīmes.

TU NESAPROTI UN NEKAD NESAPRATĪSI. LUDVIGS KĀRKLIŅŠ AR ĶIRZAKAS ASTI

IL: Viņš bija kluss, rezervēts, kā saka, klusie ūdeņi, par kuriem neko nevar zināt. Cilvēkiem bija instinktīvas bailes, viņš nebija sirsnīgs, sabiedrīks. Kārkliņš bija sarežģīts cilvēks. Klīda leģendas, nezina, cik daudz tur taisnības, ka viņam nav bijuši pareizie vecāki, lai varētu taisīt karjeru. Un viņš no vecākiem esot atteicies. Iedomājies, ka tev jāatsakās no vecākiem tikai tāpēc, lai tu varētu dzīvot. Es nezina, vai tā ir taisnība, bet kaut ko tādu paklusām stāstīja. Ne tāpēc, lai kaut ko baumotu, bet meklējot izskaidrojumu tam, kāds viņš bija. Pilnīgi neizskaidrojami visi no viņa baidījās.

Lija Krasinska, Nilss Grīnfelds, Pēteris Pečerskis. 2. rindā no kreisās Jelena Voskresenska, Aija Atte, Dina Plandere, Silvija Stumbre, Oļģerts Grāvītis, Ligita Viduleja

It kā jau viņam bija savs humoriņš, nebija drūmiķis. Viņš arī dažkārt diezgan aizskaroši varēja pajokot. Viņa iemīļots teiciens bija – kas atļauts Jupiteram, nav atļauts vērsim. To viņš mums vienmēr atgādināja. Domāju, ka viņš to attiecināja arī uz kolēģiem, kad bija katedras vadītājs un vēlāk prorektors. Vārdu sakot, gaisā virmoja tas, ka Ludvigs Kārklīņš ir gudra, bet sarežģīta personība. Viņš bija ļoti prasīgs, visi studenti baidījās no viņa prasīguma. Bet es arī varu pateikt, ka baigām bailēm nebija pamata, ja esi labi sagatavots. Un man ļoti labus pamatus harmonijā Dārziņskolā bija ielikusi Reģīna Juroveckā.

ES VISU SAPRATU. REĢĪNA JUROVECKA

IL: Esmu izmācījusies pie Juroveckas visu harmoniju krievu valodā, kaut viņa arī centās runāt latviski. Mums grupā bija divi krievi, un mēs bijām divas latvietes, un tad otru latvieti izmeta no teorijas nodaļas, un es paliku vienīgā. Tad visu cieņu, ka Juroveckā manis dēļ brīžiem mēģināja runāt latviski.

Mācību grāmatas bija tikai krieviski, un pirmo grāmatu latviski – gods un slava viņam – sarakstīja Ludvigs Kārklīņš, bet jāteic, ka, lasot pat tādas lietas, ko es sapratu, bija efekts *smotriš v knigu, vigjiš figu* [skaties grāmatā, redzi pigu]. Tas tā kā ķirzaku paņemot aiz astes – tev rokās paliek tikai aste, un ķirzaka aizskrien. Tā man bija ar Kārklīņa grāmatu. Tad metu grāmatu pie malas un atgriezos pie krievu valodas materiāliem, jo kaut kā neguvu skaidrību.

Man liekas, ka Kārklīņam iegūtā autoritāte varēja būt kā kompensācija tam, ka viņam grūti gājis ar to, pa ko runājām. Autoritāte vispār tolaik bija ļoti svarīga. Viņš nebija tāda autoritāte, kas iet kā izslēģies gailis. Jā, man liekas, kāda iekšēja nedrošība viņā pašā sēdēja, varbūt ka viņš savā postenī jutās trausls attiecībā pret savu vecāku pagātņi, ko attiecīgajās iestādēs kāds varēja izvilkēt kā kārti pret viņu. Varbūt tāpēc, nezinu. Patiesībā es domāju, ka slikts cilvēks viņš būtībā nebija. Protams, viņa autoritātes iedzišanas metodes, to viņš izmantoja attiecībā uz studentiem, tas bija vecais stils – lai tu mācītos, tev jābaidās.

Juroveckā strādāja tikai Dārziņskolā. Kārklīņš strādāja konservatorijā un paralēli arī Dārziņos. Tikai es viņu tur neredzēju, pat nezināju, kā viņš izskatās, jo viņa skolnieki devās pie viņa uz konservatoriju. Kārklīņš nebrauca uz Pārdaugavu, viņa audzēkņi pēcpusdienā pa taisno skrēja uz trolejbusu, lai brauktu uz akadēmiju. Es trāpījos Juroveckas gadā un biju ļoti priecīga, jo **visu** sapratu. Viņa skaidri un gaiši iedeva pamatus.

Kārklīņš jutās pārāks, gribēja justies pārāks, bet varbūt viņam bija cemme, ka no Juroveckas nāk ļoti labi sagatavoti audzēkņi, kuriem konservatorijā kļājas labāk, nekā viņa paša audzēkņiem.

Juroveckā redzami dega par saviem audzēkņiem, viņus aizstāvēja. Viņa bija cilvēcīgāka. Un tāni pašā laikā viņa ļoti gribēja sasniegt rezultātu, ļoti aktīvi strādāja. Kārklīņa stils bija remdenāks. Tas ir cits temperaments.

KĀRKLĪŅŠ – SAUSIŅŠ

IL: Vispār jā. Tas ir īstais vārds, vismaz tāds viņš mums likās. Kārklīņš bija lēnais, remdenais latviešu temperaments, varbūt arī tāpēc man daudz kas gāja gar ausīm. Likās, ka, ja mēs visi izietu no klases, viņš mierīgi norunātu tukšās sienās. Es domāju, ka viņš bija zinātnieks, kas varēja grabināt savas zinātniskās lietas, bet pedagoģiskā uguns, instinkts un patika viņam nebija. Ar metodiku viss bija kārtībā, to viņš pētīja. Bet pedagoģisko aizrautību es no viņa nejutu.

KĀRKLĪŅŠ – SKUMJAIS ZILBĀRDIS

IL: Nē, bet tajā pašā laikā, ja rakstīji pie viņa kursdarbu, viņš lika visu sakārtot pa plauktiem – daudz labāk, nekā savā grāmatā. Domāšanas kārtīgumu no viņa varēja iemācīties. Bet domāšanas vērienu un brīvību – hm, to es gāju iegūt pie Dzintara Kļaviņa.

Ludvigs Kārklīņš

Dzintars Kļaviņš

HARISMA UN PIESARDZĪBA. DZINTARS KĻAVIŅŠ

IL: Dzintars Kļaviņš bija harismātisks lektors. Viņš domāja interesanti, ar vērienu. Mēs arī zinājām, ka no viņa vajag uzmanīties, bet ko tas nozīmē – tas nozīmē izvairīties no bīstamajām tēmām, neko vairāk. Bet es ļoti daudz ieguvu mūzikas filozofiskā, estētiskā plāksnē. Kādreiz viņa kabinetā par kaut ko parunājām, un tad viņš rakstīja apcerējumus, vēstules – kas man būtu jāizlasa. Es teikšu, ka viņš neoficiāli ir mans otrais specialitātes pedagogs, par ko vispār neviens nezināja.

ZELTA PULKSTENIS. JEĻENA BOGATIRJOVA

JT: Es gribēju pasvītrot to, cik interesanta, spilgta personība un laba speciāliste bija Jeļena Bogatirjova. Viņa studēja Maskavas konservatorijā un rakstīja disertāciju pie Ļeva Māzeļa. Tas bija kaut kas, tas nebija tā starp citu.

Bogatirjova bija liela figūra, ar sajūsmu gāju uz nodarbībām, kaut gan mēs stridējāmies līdz neprātam, eksāmenā gandrīz sakāvāmies. Tāpēc, ka es paziņoju, ka

Jeļena Bogatirjova

Čaikovska Ceturtās simfonijas fināls ir rondo sonātes formā, un viņa teica – *net, nīkogda, eto odnoķemnoje rondo* [nemūžam, tas ir vientēmas rondo]. Es teicu – *odnoķemnoje rondo*, tas vispār ir absurds un kaut kas nelogisks. Ludvigs Kārklīņš bija klāt kā nodaļas vadītājs un beigās paziņoja, ka *samij lučšij otvet bil u Torgana, hotja on nepraviļno opreģeļil formu* [labāko atbildi deva Torgāns, kaut arī nepareizi noteica formu]. Viņš man vēl uzdeva kaitīgus papildjautājumus par Prokofjeva un Šostakoviča periodu atšķirībām, un es to veiksmīgi pārķodu, ar piemēriem apstiprināju, pat nospēlēju tēmas, tāpēc, kas tās biju spēlējis Dārziņskolā, kur paralēli strādāju.

Bet pēc tam mēs ar Bogatirjovu kā cimdus ar roku dzīvojām katedrā, mums tiešām viss saskanēja, un mēs labi tikām galā. Ja pareizi saprotu, viņa ir Jūlija Sproģa atraitne no otrās laulības. Viņa gribēja zināt manas domas par Jūlija Sproģa kritikām, vai tās nevarētu izdot. Teksti nebija interesanti, un es Jeļenai to skaidri un gaiši teicu. Turklāt ministrija un centrālkomitejas nodaļa, tās jau zina, kas ir Sproģis, ko viņš ir teicis, ko stāstījis. Un tad Jeļena Semjonovna to saprata. Viņa stāgāja ar tādu skaistu lielu zelta pulksteni lielā zelta ķēdē... ai, ku tas bija skaisti.

IL: Bogatirjova vienmēr bija izturēta, elegantā. Kad stājos akadēmijā, viņas sacītais man lika domāt, ka tas būs turpinājums Juroveckai. Es nospēlēju kaut kādu periodu, un tad viņa saka – bet tagad nospēleji man enharmonisku modulāciju ar akordu aļterāciju un mēlodisku figurāciju.

KOMPONISTU SAVIENĪBA

JT: Tieši ņemot, vienīgais organizējošais, kopā savācošais centrs bija Komponistu savienības Muzikoloģijas sekcija. Nekāda sekcija tā nebija, bet nu tomēr laiku pa laikam viņa ar šo nosaukumu savācās un vai nu apsprieda kādu jaunu grāmatu, vai parunāja par jauno paaudzi, cik tā briesmīga un neizglītota, un tā tālāk. Vai arī apsprieda problēmas ar mūzikas kritiku. Neviens cilvēks nav spējīgs mūzikas kritiku izlasīt tādu, kāda tā bija pirms kara, kad, piemēram, par Marisa Vētras koncertu varēja būt līdz 20 recenzijām. Kaut kas tāds nav iedomājams mūsu laikos. Un, pat ja būtu iedomājams, neviens taču to nevar izlasīt! Tās trīs dāmas, kas visur iet uz viņa koncertiem un stāv pie vārtniem ar puķēm, tās var, bet tas neiespaido kopējo ainavu.

SKATIENS UZ PIRKSTIEM. LUDVIGS KĀRKLĪŅŠ 2

IL: Es ļoti drīz konstatēju, ka atšķirībā no Juroveckas, kurai nebija problēmu nospēlēt enharmoniskas vai eliptiskas modulācijas, Kārklīņš nekad uz klavierēm praktisko harmoniju nedemonstrēja. Un, ja viņš neizseko līdz taviem pirkstiem, tad nepamana nedz paralēlās kvintas, nedz tritonus, nedz greiz-

skaņus. Juroveckā turpretim varēja apstāties pie loga, skatīties, kā automašīnas brauc, un pateikt – jums tur bija paralēlas kvintas. Viņa to visu perfekti dzirdēja. Kārklīņš bija cilvēks ar sūri grūti iestrādātām, iegūtām zināšanām, viņam nebija dabiskās jušanas.

NEGAIŠA MĀKONIS. VIJA MUŠKE

JT: Sekcijas sanāksmēs bieži piedalījās Silvija Stumbre, piedalījās Vija Muške, kura sēdēja sadrūmusi – viņa vienmēr tāda bija – slima, nabadzīte. Viņai bija kāda mentāla kaite un nervu nepatikšanas. Viņa ne ar ko nebija apmierināta. Vienreiz mēs aizbraucām uz Tallinu uz muzikologu konferencēm, tās bija ļoti labas. Pirmkārt, mēs satikām kolēģus, bija izsmēlošs pārskats par periodu – kas ir noticis, mūzikas fragmenti bija, un ik vakaru koncerts vai izrāde, vai kaut kas tāds. Nu lūk, mēs aizbraucam uz Tallinu, otrā rītā profesors Vītoliņš – viņš tolaik vadīja šo tā saucamo sekciju, arī visas organizatoriskās lietas ar Tallinu – viņš izkāpj no sava vagona, mēs no sava vagona, visi salasās pulciņā, Jēkabs Vītoliņš staro kā saulīte. Un pēkšņi Vija Muške kā negaiša mākonis – nu, ko mēs te stāvam!

IL: Zinu, ka Vijas Muškes liktenis bija ļoti smags, jo viņas vecāki un radi ir slavenie Ūzeses. Viņa bija padomju varas nemilēta, malā nobidīta personība. Ar to visu, ka man nebija nekādas darišanas ar viņu, varēja just, ka cilvēks ir talantīgs, bet viņa dzīve sabradāta zābakiem.

VIJA BRIEDE UN VIZBULĪTE BĒRZIŅA

JT: Vai Vija bija liela zinātniece, es par to šaubos, un varbūt tāpēc viņa arī neaizstāvēja disertāciju. Bet disertāciju neaizstāvēja arī Vizbulīte Bērziņa. Ļoti spožs prāts, ļoti asa doma, ļoti spēcīgs muzikoloģiskais aparāts, viņa dabūja cauri grāmatu par pir-

majām reakcijām uz “Dziesmu rotu”, vispār par polemikām, kā tas sākotnē veidojās. Bet pa istam Vizbulīte tomēr neizpauzās. Par savu mūža darbu viņa noteikti uzskata Jēkaba Graubiņa monogrāfiju. Tā ir laba, sakarīga monogrāfija, ir daudz tekstuālā materiāla, bet tur ir maz par paša Graubiņa mūziku, un tur arī nav ko rakstīt. Kas saistīts ar tautasdziesmu apdarēm, tas ir viens jautājums, bet par tām cipresēm sērulēm un kas tur viss nāk – viņas bija, savu lomu izpildīja, nodziedāja, nospēlēja, un sveiki. Pat nelaimīgais koncertuzvedums pēc Plūdoņa “Atraitnes dēla”. Muzikālā puse ir vājākais komponents. Tieši teikt to nevar, un labi, ka vispār tiek atgādināts, ka tāds pastāv.

PLĀNVEIDA DOMĀŠANA. BRIGITA BRIEDE

JT: Es vislabāk pazinu Brigitu Briedi, tāpēc ka mēs bijām tiešie kolēģi Dārziņskolā. Viņa bija tā, kas mani aicināja vasarā braukt uz Liepāju. Tur bija simfoniskā orķestra festivāls. Tolaik bija vienkāršs vidusskolas orķestris ar dažiem palīgiem no teātra vai veciem pensionāriem. Un Valdis Vikmanis to visu vāca un organizēja. Tad mēs braucām uz mājām pie Vikmaņa, man bija tolaik iznākusi grāmatiņa “Mūzika šodien”, tāda plāniņa, violetos vākos. Cilvēki to lasīja, jo nekā jau nebija ne par tiem laikiem, ne par tām personībām – Aivss, Pendereckis. Valdis man palūdza, un es viņam uzdāvināju ar ierakstu, viss ļoti kārtīgi, smuki un tā. Tad mēs konstatējām, ka tur ir brīnišķīga pludmale, tā ir labākā pludmale pasaulē, ko es esmu redzējis. Esmu redzējis ļoti maz pludmales, nākošā ir Jūrkalnes pludmale, tā ir pasakaina. Tur vispār nav cilvēku.

Bet tad tālāk, nu es esmu redzējis visādas muļķības – Krētā, Turcijā, tas nav izturams. Tu guli, ik pēc piecām minūtēm tev

Vija Briede, Brigita Briede, Ivars Vīgners, Ligita Viduleja un Daila Liepa

No kreisās: Brīgita Briede, Ligita Viduleja un Oļģerts Grāvītis

piedāvā saldējumu, piedāvā to un to, pasta, uz kuru kebabnīcu doties. Ir tādas pludmales, kūrorti, viesnīcas, kur vispār nav piestrādāts pie pludmales. Tu ieej un pirmajā solī saduries uz gliemežiem, mēģini iet tālāk, un tur ir vēl trakāk, ej laukā, un ar to viss beidzas. Kamēr atrodi šļucamdēli, ar ko iebraukt dziļāk.

Vidusjūras ūdens man patīk vislabāk no visiem ūdeņiem. Esmu redzējis daudz ūdeņu – no Melnās jūras līdz Murmanskai. Bet vislabākie ir Vidusjūras ūdeņi.

Tātad ar Brigitu mēs braucām šur un tur, gājām uz koncertiem, gājām uz vasaras sezonas teātra izrādēm, apspriedām, tur aktieros bija daudzi mani audzēkņi, kas mani pazina, jo es pasniedzu arī mūzikas vēsturi, kādu nu mūzikas vēsturi, mūzikas ābeci, lai viņi atšķir mažoru no minora.

DERĪBAS PAR RAVELA BOLERO. BRIGITA BRIEDE

IL: Viņa teica, ka to neviens nevar izdarīt – nodungot “Bolero”, simultāni klausīn ritmu. Ja man tajā vecumā ko tādu pateica, redz, man ir cits raksturs. Nākamā stunda ir pēc dienas vai divām, es atnāku un visas grupas priekšā nodemonstrēju. Es biju trenēta spēlēt un dziedāt, ar rokgrupas pieredzi man nebija nekādu problēmu. Briede pildīja solījumu, mēs kopā gājām uz kafējnīcu “Allegro”, ēdām slaveno saldējumu ar foršo liķieri, vēl kaut ko pat ierāvām.

BRIGITA BRIEDE UN ROKKONCERTI

JT: Vai tik tas nesaucās “Liepājas dzintars”. Tur pabijām vienā finālā, tas bija baisi. Sēdvietu, protams, nebija, mēs sēdējām uz skatuves malas, sakņupuši, kā nu varēja. Un atmosfāra bija tieši tāda, kāda tur ir. Mēs kādu stundu izturējām un tad klusu pa aizmuguri aizlasījāmies projām. Bija skaļi un

bija truli, un publika dzēra alu un svieda bundžas uz skatuves.

Kas bija galvenais Liepājā blakus pludmalei – ēdināšana. Tā bija **pasakaina**, salīdzinot ar Rīgu! Tur bija kafējnīcas no vienas vietas. Gan viesnīcā bija laba kafējnīca, gan pāri preti “Kaija”, tā bija pasakaina, tur bija viss, piemēram, saucās līgzdīņas. Tā ir vārīta liellopu gaļa ar vārītām olām iekšā sagrieztām, apmēram kā rulete, bet tā bija īsta gaļa, nevis malta gaļa, virsū vēl sinepes, mārrutki, un tas bija dārgi, bet gar-ši-gi. Un visnormālākie gaļas salāti, kas Rīgā sen vairs negaršoja pēc gaļas salātiem, vislabākie gaļas salāti bija “Vecrīgā” – tad, sākumā, kad es 1959. gadā braucu ierakstīt pirmo radiopārraidī.

Herta Naudiņa to organizēja, viņa vadīja skolēnu teātri, viņai arī bija skolēnu raidījumi. Un biju tur kā “Latvijas Pasta” Bauskas 1. vidusskolas nodaļas vadītājs. Es pārdevu Bauskas 1. vidusskolā pastmarkas, čekus. Tolaik tikai ar čekiem varēja piezvanīt uz Rīgu. Lūk, un šajā sakarā pastāstīt

Jānis Torgāns un Brīgita Briede

par to pieredzi, kā mēs sagatavojamies lielajai dzīvei. Mani aizkomandēja pastāstīt to visai tautai, un es nokļuvu radio mājā. Šie ļoti ātri konstatēja, ka esmu gluži sakarīgs puika, visu ierakstīja smuki lielajos ruļļos, paldies, uz redzēšanos. Un es eju uz “Vecrīgu” un iekožu brīnišķīgās maizītes un gaļas salātus. Ak, kungs (*sasīt plaukstas*), kas tas bija! Salīdzinot ar Bausku, kur vispār nebija nekā, atskaitot ēdnīcu, kurā savukārt vispār nebija ko rādīt. Buljons, kas **varbūt** kādreiz bija redzējis caļa kāju tajā katlā, bet ne vairāk.

Liepājā bija daudz labāk. Pat labāk, nekā “Vecrīgā”. Tas bija šoks. Vakaros varēja iet uz kino un – jā! – pats labākais pasākums, tas bija vienkārši brīnišķīgi – Liepājā bija mākslas vidusskola un leģendārs direktors Rihards Rubīns, viņš pirms tam bija avīzes “Komunisti” redaktors. Pie Riharda Rubīna mēs skolā sapulcējāmies kabinetā – skolas durvis aizslēgtas, vasaras brīvlaiks – un spēlējām zolīti.

Visvairāk mēs ar Brigitu Briedi tikāmies skolā, un tur mums, paldies Dievam, viss ļoti labi saskanēja. Viņa bija liela auguma, pamatīgu, labi nostādītu balsi, viņa pasakaini prata sadzīvot ar klasi, visu redzēt, kas kur ir, kas nav, prata pat pūtejiem ielikt plānveida domāšanu. Un viņas dievs bija Čaikovskis. Lai tā būtu, lai tā būtu. Tur es neko nesaku. Un to tad viņa zināja tā un tā. To arī viņa visiem iebakstīja un dabūja iekšā, ka viņi arī bija pārliecināti līdz pat darbam simfoniskajā orķestrī, ka Čaikovskis ir vienīgais, galvenais un pēdējais simfoniskais komponists. Nu lūk.

Ar Brigitu satikāmies koncertos, gājām pēc tam uz “Vecrīgu” izdzert kafiju ar krējumu, apēst pēdējo kūciņu, un tur tad visu pārrunāja – kā diriģēja Sinaiskis, kā diriģēja tas un tā, un tā. Komponistu savienībā strādāja Brigitas draudzene Milda Broziņa, un tā par mani iestāstīja pārējiem, ka esmu tīri nekas. Viņa mani praktiski iebīdīja propagandas sektorā iekšā un pēc tam lielajā savienībā, tur jau es pats gāju. Mēle man vienmēr bijusi asa, kaut gan es, protams, piemērojos stilam un nekad nerunāju pretī Skultem vai Ivanovam, nedod die's.

BRIGITA BRIEDE UN MUŠPAPĪRS

IL: Kompānija bija kolorīta. Iveta, viņa no Alūksnes, jau tad lakoja nagus un nožēloja, ka klavieru dēļ nevar tos audzēt garus. Bija flautiste Laine, atceros, vienīgā no mūsējiem, kas bija izmēģinājusi, kā ir vicīti ostīt, vicītis ir tāds tīrāmais līdzeklis. Kas vienoja mūs visas – protams, ka mēs uzpīpējām. Neatkarīgi – vai dāma, vai bosiks. Ieraut arī mums nebija grūti.

Reiz aizmaldījāmies līdz Sarkandaugavai pie Ivetas, un tur jauca nost māju. Mētājās visādas sadzīviskas dražas, to skaitā

karkass no bērnu ratiņiem. Mēs pielikām divāna atzveltni un – pa kārtai: viens sēž, divi velk. Tā mēs no Sarkandaugavas atbraucām nez kāpēc līdz Brasai, kur dzīvoja Brigita Briede. Atcerējāmie Briedi sakām, ka jāiet uz kaut kādu koncertu, un mēs arī bijām nobriedušas iet. Bet līdz tam bija laiks, un mēs bijām nolēmušas padauzties. Pa ceļam izdomājām, ka šo ierīci varētu piestiprināt pie Brigitas Briedes durvīm. Kad viņa skrīes uz koncertu, lai šī grabēdama tur krīt. Piestiprinājām to, bet tad mums likās, ka ar to nepietiek, un mēs atnesām miskasti. Miskastes tolaik bija cilindriskas ar metāla vāku. Tādas zaļas. Vienu tādu svaigi nomainītu tukšu toveri uznesām augšā un pielikām pie durvīm. Pielikām un aizlaidāmies.

Un vēl bija cita reize. Zinājām, ka Briede vienmēr skrīen pēdējā brīdī, ienesas Lielās ģildes garderobē aizsūsusies, nomet mēteļi un pusskriešus pa trepēm augšā. Izdomājām – jāizdara tā, lai Briede koncertu nokavē. Laine tolaik strādāja kādā saimniecības preču veikalā. Varēja dabūt deficīta preces, tai skaitā mušpapīru. Laukos tas bija ļoti aktuāli, to bija grūti dabūt. Mēs apbruņojāmies ar labu daudzumu mušpapīra un pāri pār stenderi citu aiz cita pārlīmējām tā, ka ar pirmo piegājienu durvis vaļā nedabūsi. Ķēpa riebīga. Brigita Briede ieradās uz koncerta otro daļu. Mēs ar apzinīgiem ģimīšiem sēdējām priekšā, bet viņa uz mums skatījās diezgan lielām aizdomām.

Viņa bija ļoti sabiedriska, pie viņas notika tāda zināma bohēma. Tur gāja Torgāns, operas koncertmeistars [Māris] Skuja, Juris Karlsons. Skuja spēlēja klavieres, visi dziedāja "Šai drūmā dzertuvē" un tamlīdzīgi, vai arī "Pidirallā, pidirallā". Toreiz jau bija ļoti modē pulcēties, kaut ko uzēst un kopā dziedāt.

BRIGITAS BRIEDES BOHĒMISKAIS DZĪVOKLIS UN ĻEŅINA DESAS

JT: Jā, mēs, arī Karlsons, tur bijām bieži un dikti. Kad 1964. gada janvārī Brigita salauza kāju, es viņu sāku aizvietot Dārziņskolā, savukārt pie Briedes dzīvoklī notika nodarbības muzikologiem un komponīstiem. Tur no Dārziņiem bija divi gabali – Māris Skuja un Juris Karlsons. Nesatika viņi kā kaķis ar zosi, peli vai ar ko. Tik daudz viņi tur bija, bet ar Brigitu draudzējās, viņiem bija labas attiecības, bet nekādu bohēmas pazīmju nebija, tur pat alkohols nefigurēja. Un smēķēt nevarēja. Es to zinu tāpēc, ka mēs tur regulāri spēlējām kārtis. Tostarp ar Maskatu. Ar Plakidi spēlējām zolīti pie Brigitas, pie Kalsona vasarnīcā un arī pie manis. Tas ir vislabākais – isi un ātri gatavs. Garās spēles, kur jāraksta papīros un jāreķina, tas priekš citiem, priekš intelektuāļiem. Kas nu nav, tas nav.

Adolfs Skulte, Leonīds Vigners, Ludvīgs Kārklīns, Imants Kokars

Runas jau klīda – vai jūs zināt, pie Brigitas tur mājās, ā, viņai plašs dzīvoklis, tur taču ir perēklis, ielasmeitas un vēl nezin kas. Vēderdejas un izģērbšanās. Tas viss ir blēņas. Nekas tamlīdzīgs tur nenotika. Starp citu, Maskats nekad tā nav uzvedies, pat izrunājies nav. Man citāds raksturs, es visu spļauju laukā. Kaut tajos laikos – ja klāt bija Bogatirjova, Kārklīns un kāds no rektorāta, es vispār nevēru muti vaļā. Labākajā gadījumā klanīju ar galvu.

Arī politiku neapspriedām. Anekdotes stāstījām tās pašas, ko visi stāsta un zina. Piemēram, sen jau bija noskaidrots – konservatorijā nelielā piecu cilvēku grupiņā stāsta kaut kādu anekdoti par Ļeņina simtgadi. Desu fabrika izvēlējusies izlaist jaunu šķirni, kurai katrā šķēlītē parādās Ļeņina portrets. Tas ir asprātīgi, man patik, gluži labi. Nu lūk, šo anekdoti grupā pastāsta viens cilvēks. Pēc stundas tas jau ir zināms Markam Sluckovam, dekānam. Sluckovs zināja visu – kurš ir nokavējis, norakstījis, kurš nav ieradies, kurš pasniedzējs agrāk beidzis nodarbību, visu viņš zināja. Un no rīta stāvēja ar pulksteni trepēs, kas iet augšā no istā vestibila uz svinīgo vestibilu, un teica – deviņi un 24 sekundes, kur jūs bijāt?

BRIGITA BRIEDE UN ROKASSOMIŅA

IL: Tolaik rokassomiņas bija tādas stingras, kā gludeklis. Ar plastmasas rokturi, kuru pat nevar uzmaukt rokā, lai paņemtu saldējumu. Bet viņa bija gara auguma, un sevišķi komiski bija, kad viņas ar Jurovecku satikās gaitenī un runāja. Juroveckas maza auguma, apaļīga. Briede tāda makana, spēcīga sieviete. Viņai bija dzīvīgs temperaments, rokas aiz muguras, un somiņu viņa turēja kā govs asti. Un, kad aizrāvās ar kādu tematu, viņa to somiņu kustināja.

ORANŽAIS DŽEMPERIS UN ĀPŠI. BRIGITA BRIEDE

IL: Bet kas bija ļoti labs – viņas robustie izteiciens, kā viņa mūs audzināja.

Ar tādu galvu kā tev nav vērts skolas solu berzēt un drēbes plēst, ej tik uz tirgu pie skābu gurķu vai kāpostu mucīņas, karīni lupatu katlā un vāri vīram brokastis, pusdienas, vakariņas. Punkts.

Citreiz viņa teica tā: tava nākotnes perspektīva – velc tik mugurā oranžo sētnieka

vamzi un ej slaucīt Oktobra tiltu. Bet viņa pati valkāja oranžu džemperī. Un nesaprata, kāpēc mums nāk smieklis.

Vēl viņa teica – vakar bija svarīgs koncerts, kur jūs bijāt, āpši? Tā bija interpretācija par Emīla Dārziņa eseju par trulo sabiedrību, kas neinteresējas par kultūru, mūziku, mietpilsoņi, kas sēž un smird savās āpšu alās, vai kaut kā tamlīdzīgi.

SVĒTĀS TĒMAS UN SŪDĪGA MŪZIKA. LIGITA VIDULEJA

IL: Par Ligitu Viduleju man nebūtu tik daudz ko stāstīt, bet viņa bija dinamiska, efektīga personība. Lūk, viņa ir cilvēks ar radošu izdomu, karstu temperamentu. Ļoti izteiksmīga būtne. Avižu atbildīgos darbiniekus sauca atskaitīties visādas organizācijas, viņa bija diezgan drosmīga un atļāvās daudz tāda, ko viens otrs neatļautos.

Ligita Viduleja bija mūzikas nodaļas redaktore "Literatūrā un Mākslā". Dzirdēju, ka vienu otru reizi viņai bijušas nepatīkšanas par manu vai cita kolēģa rakstu. Bija šausmīgs hajs par kaut kādu PSRS Komponistu savienības centrālo plēnumu, kad Maskavā skanēja visādi jaunie darbi. Es tur aizbraucu, uzrakstīju lielu rakstu. Ļoti daudz bija ideoloģiskā balasta mūzikas. Kaut kāda jubileja un tai veltīta virkne darbu. Šausmīgas kantātes, oratorijas. Es to aprakstīju it kā pareizās padomju pozīcijās – ka daudz sliktas, nekvalitatīvas mūzikas, ko glāb tikai veltījums revolūcijai vai kongresam. Tas degradē padomju patriotismu, ja jebkuru pavirši, ātri uzrakstītu darbu ceļ uz goda pjedestāla. Tas redakcijai sagādāja lielas grūtības. Lūk, Ligita bija cilvēks, kam kabatā pēc vārda nebija jāmeklē. Viņa to mācēja arī atspēkot. Nevajag svētās tēmas degradēt ar sūdīgu mūziku. Darbs redakcijā bija epizode viņas dzīvē, viņa ņemās arī ar kinomūzikas redaktorēšanu.

DIKTOFONS AR ŠTEKERI

IL: 80. gadu beigās Rīgā bija kaut kāds mūzikas festivāls, uz kuru tika saaicināti dažādu izdevniecību vadītāji. Bija koncerti, kur tika izstādīti pareizo komponistu darbi, bet Komponistu savienībā – laikam ar domu, ka tur neies tērēt laiku klausīties – bija klausīšanās seansi ar Pēteri Vasku un tamlīdzīgi. Bet ārzemnieki aizgāja tieši uz tiem. Tieši no turienes viņi ieinteresējās par Pēteri Vasku.

Man liekas, perestroika jau bija sākusies, tas bija kaut kas jauns – piedāvāt latviešu mūziku ārzemēm. Bet piedāvāt tos uzticamos. Pēteris Vasks nebija no uzticamajiem, viņa mūzika bija nobīdīta uz Benjamiņa namu. Pēc tam es intervēju ārzemniekus, un viņi pārsvarā slavēja to, ko dzirdējuši mazajos seansos. Man toreiz bija šausmīgs diktofons, sūdīgu skaņu, jāslēdz pie strāvas. Kaut kāds Sony gan, bet iedomājies, ne jau digitālais, lentinieks. Sanāca nepareizi viedokļi, pareizie cilvēki šūmējās, ka viņi ne tā

tur parādīti, nebija pareizie akcenti. Grīnupu tur nerādīja, tīci man. Grīnups varbūt arī tā nepārsteidza, bet Vasks ar savu minimālismu gan.

PRAGMATIĶI BOMIKS UN DARKEVICŠ

IL: Gribu uzteikt Viduleju par to, ka viņa uzskatīja, ka šāds raksts ir nepieciešams. Jāsameklē tikai autors, kurš būs ar mieru to izdarīt. Mierīgas dzīves labad varēja uzrakstīt arī kaut ko oficiālāku. Tādi cilvēki kā viņa, vēlāk Ingrīda Zemzare, veidoja avīzes seju. Kaut gan mans pirmais redaktors, kurš strādāja apmēram kā Kārklīnš, tikai uzstājīgāk ("pa plauktiem"), bija Arvīds Bomiks.

Arvīds Bomiks, Aldonis Kalniņš, Tālvāldis Ķeniņš, Arvīds Darkevics, Arturs Verners

Viņš strādāja ļoti sakārtoti – iemācīja, ka nedrīkst viens vārds pēc kārtas atkārtoties piecos teikumos, tādas ābece lietas. Vēl viens redaktors bija Arvīds Darkevics, viņš ilgus gadus bija solīda žurnāla "Māksla" atbildīgais sekretārs, saistīts ar iestādēm, tas bija pilnīgi droši zināms – par to visi runāja. Darkevics interesējās, par ko es vēlētos rakstīt. Ja tas tika atzīts par labu esam, tam atrada vietu.

Es zināju, ka no politiskām tēmām Bomika un Darkevica gadījumā jāturas tālāk. Bet tas netraucēja normāli komunicēt. Un es neteikšu, ka būtu peļama tā skola, ko caur Darkevīcu dabūju. Kaut kā Darkevics tēvislīgi loloja manus radošos centienus, par to esmu viņam pateicīga.

DEBISĪ IR ĻOTI SLIKTS KOMPOŅISTS. ARVĪDS DARKEVICŠ

JT: Ar Darkevīcu ir grūti, jo viņš ir vecākā paaudze. Viņš visdrīzāk ticēja tam, ko raksta. Stipri atpakaļ skatījās, protams, par personām rakstīja pareizi, bija labs draugs Ivanovam. Viņš bija ļoti tolerants. Viens no "Latviešu Mūzikas" sastādītājiem. Zināja, ko var atļauties un kas vienalga neies cauri. Viņš arī nejaucās, daudz vairāk jaucās cenzūra.

Kad es uzrakstīju savu pirmo lielo rakstu par Pēteri Plakīdi un virsraksts bija "Par Pēteri Plakīdi. Portreta pirmmets", Jāzeps Osmanis teica – mūsu izdevniecība nedrīkst pirmmetus. Saku – nu tad nosvītrojiet. Nē, jūs pats ar savu rociņu, lūdzu.

Tāda bija tā cenzūra. Kaut kas nepatika, neko nesvītroja, bet jūs ar savu rociņu. Vēl

bija īsta padomju metode – vienkārši nav nekādas reakcijas. Tu aizsūti – jā, mēs izskatīsim, bet ir jānodod tipogrāfijā, mums ir grafiks, sveiki. Vai arī vispār neatbildēja – mēs ar autoriem nesarunājamies.

"Latviešu Mūzikai" Darkevics bija ļoti lojāls sastādītājs. Viņš to darīja ļoti labi, sakarīgi. Personiskā saskarē bija labs kolēģis, labdabīgi noskaņots, bet neko daudz par Darkevīcu es nevaru pateikt, jo viņš bija gados, stipri atšķīrās no mums, droši vien bija tikpat vecs kā Jēkabs Vītoliņš vai vismaz izskatījās un uzvedās kā vecs cilvēks. No dieva tiesas, viņš rakstīja, ka Debisī ir ļoti slikts komponists, tāpēc, ka tur ir buržuāziskais elitārisms, nav demokrātiskuma, vispār nekas nav, tā nav mūzika. Nu tā viņš domāja. Vai arī vienkārši bija izlasījis kādā Maskavas rakstā.

DARKEVICŠ KULTŪRAS MINISTRIJĀ

JT: Ā, jā. Viņš tajā [Kultūras sakaru] komitejā bija. Bet es no tās komitejas stāvēju pa lielu gabalu un nekad vispār nepieminēju to vārdu, nerunāju nemaz par to, ka būtu aizgājis uz kādu sapulci vai sanākumi. Ko Arvīds darīja tajā biedrībā, to es nezinu. Bet, ka tā biedrība bija viens vienīgs perēklis, par to nekādu šaubu nav.

Arvīds Darkevics un Vizbulīte Bērziņa

PROHODJAŠČIJ OBOROT. REGĪNA JUROVECKA

IL: Juroveckā centās runāt latviski, un viņai tas sanāca tik šaranti. Dārziņskolā vijolnieki kaut kur bija aizsteigušies un sakrāvuši savas vijoles pie skapja, kur Juroveckā glabā grāmatas un notis. Viņa pienāk, netiek klāt un saka – nu kas te tādu čupu sa taisījis tieši pie manām durvīm?!

Viņa teica tā – pierakstiet, lūdzu, definīciju. Atgādinu, ka grāmatas tolaik bija krievu valodā, tāpēc tas bija viņas pašas tulkojums. Kas ir melodija? Melodija ir vienas skaņas atēja uz otru. Viena no pērlēm bija *prohodjaščij oborot*. Pārgājsecība. Viņa saka: tas ir caurejas apgriezums. Tas piedrējās pie tā tēla.

Uģis Prauliņš bija sakritis Juroveckai uz nerviem, visādi viņu kaitināja un āzēja.

Inese Lūsiņa

Vienreiz viņš bija saslimis. A kur ir Prauliņš šodien? Ā, viņš nodzēra zāli. Un tad beigās viņai pielec – ak, tad beidzot viņš ir slimis!

PRIEKŠ IVANOVA KĀRTIS VARBŪT BIJA BOHĒMA

JT: Nu *zdravstvujte*, protams, ka, Ivanovam, kurš no rīta līdz naktij sēdēja mājās pie nošulapām un reizi gadā ielaida dzīvokli Darkevīcu un Brigitu (viņa arī bija tajā nelielajā triju četru cilvēku sarakstā, ar kuriem viņš vispār kontaktējās), tā varbūt bija bohēma.

Bet īsta bohēma – labāk neskarsim šo jautājumu. Arī tā bija pārstāvēta Komponistu savienībā. Un tas bija nožēlojami. Izpaudās tā. Mēs braucām uz tā saucamajām "Mūzikas dienām" kaut kur ārpus Rīgas. Teiksim, 15 komponisti un 10 atskaņotāji. Bet daudzi norāvās, jau pirmajā vakarā piedzērās līdz iespējamai robežai, pēdējā vakarā viņus kaut kā iedabūja mašīnā un atveda atpakaļ uz Rīgu. Bet par to vēsture klusē, un tam nav nekādas nozīmes.

Bohēma bija mazajā virtuvītē Komponistu savienībā. Pēc tam, kad notika valdes sēde vai prezidija sēde, visi sagāja smuki virtuvītē, un tad atnāca vai nu Margēris [Zariņš] ar pudeli, vai Oļģertam [Grāvītīm] jau bija pudele.

Tur bijis šausmīgs gadījums, es pats to nepiedzīvoju. Manā laikā bija grāmatvede Lidija Rudzīte, Meinharda Rudzīša sieva, viņš bija diezgan ievērojams dzejnieks. Viņa bija atraitne, turēja stilu, kā vajag uzvesties un kā nevajag. Tagad viņa iet cauri tai istabiņai un redz, ka ir jau salasījušies kādi kārtīgi dzērāji plus vēl kādas dāmītes no vietējām bibliotekārēm. Uz galda atkorķēta konjaka pudele. Viņa pieiet, paņem to pudeli, turpat blakus ir izlietne, viņa pagriež pudeli uz leju un kluk-kluk-kluk – viss iztek ārā. Neviens neuzdrošinājās viņu apturēt. 🍷